

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ	
Институт за исторически изследвания	
Македония №	дата 201 г.
Регистър № 15	дата 08.01.2010
бюджет № 113/бюл. Шахънски прокат № 52, бл. 17	
тел: 07/679 29 93; факс: 02 870 21 01	

РЕЦЕНЗИЯ

От

Проф. д. ист. н. Трендафил Атанасов Митев, за дисертационния труд:
“МЕЖДУНАРОДНАТА ДУНАВСКА КОМИСИЯ И БЪЛГАРИЯ 1919-1940 Г./С ПРОДЪЛЖЕНИЕ ДО 1944 Г.”, автор доц.д-р Румен В. Караганев,
представен като дисертация за присъждане на научната степен „доктор на историческите науки”.

През последните три десетилетия доцент д-р Румен Караганев се утвърди като водещ изследовател, в няколко важни направления, свързани с вътрешното развитие и външната политика на Третата българска държава. В началото на неговата кариера като основна тематика се очертава южно тракийската проблематиката и големия стратегически въпрос за българския излаз на Бяло море. По тази тематика той е защитил докторска дисертация и е издал поредица от научни студии и статии. Реализираните научни приноси в тях са позволили на автора през 1989 година да получи научната степен „доктор“, а през 2004 година да бъде избран и за доцент.

През последните години вниманието на колегата Караганев е насочено към дунавската проблематика през сложния и драматичен - и за България, и за света период, между двете световни войни. В резултат на творческите му усилия в това направление, той е публикувал една голяма студия, поредица от доклади, изнесени на национални научни конференции, една статия и монографията “Международната дунавска комисия и България”. Тя обхваща периода от края на Първата, почти до края на Втората световна войни. /1919-1940/44г./ Този научен труд е своеобразно обобщение и най-мащабно представителство на неговите изследователски приноси по тази важна тематика, която няма да загуби своето актуално значение докато съществува българската държава. Причините са ясни – България винаги е била, Е, а и ще бъде дунавска държава. Следователно нейният управленски елит винаги трябва да е наясно с възможностите, пропуските, различните интереси на крайдунавските държави и онова, което в бъдеще трябва да се направи, за да може нашата нация да се възползва от възможностите, предлагани от

този най-голям и най-значим вътрешно континентален воден път, какъвто е река Дунав. Една важна научна задача, чието разрешаване доцент Караганев си е поставил като основна цел на рецензирания научен труд.

Тъй като посочената монография е представена като основа за присъждане на най-високата научна степен „доктор на историческите науки“, съзнателно ще съсредоточа вниманието си главно върху този най-важен труд на автора. Най напред е редно да се отбележи, че до сега той не е използван от него в предишните му конкурси. Ясно трябва да се каже също така, че темата за участието на България в МДК до сега, е една видимо подценявана проблематика, от страна на историческата наука в нашата страна. Монографията е ситуирана правилно в естествени и значими изследователски граници – края на двете световни войни. Те позволяват на автора да изследва един солиден и относително самостоятелен, четвъртвековен период на тематиката. Направеният историографски преглед в началото на труда доказва това по убедителен начин. **От тук се налага и първият ми извод като рецензент: доцент Румен Караганев е изbral за тема на голямата си докторска дисертация, проблематика, която и като значимост, и като неизследваност, и като протяжност от време - е напълно дисертаабилна, в рамката на утвърдените научни представи за мащабите и същността на една голяма докторска дисертация.**

Важна характеристика на рецензираният научен труд е неговата богата документална и информационна база. За написването на дисертацията си авторът е използвал ново откита и все още не изполвана документация, от 16 архивни колекции в ЦДА, Държавния архив – в град Русе, 15 сборници с публикувана документация, съществуваща периодика, чиито предмет на дейност е транспортната тематика, мемоарите създадени от участници в проучваната тема, съществуващата българска и чужда научна литература. **Тази фактология дава основание да се направи един втори извод: дисертацията на доцент Румен Караганев е написана върху широка документална и научно справочна основа, която дава възможност на автора да обхване възможно най-пълно, детайлите на проучваната от него сериозна и мащабна тема.**

В структурно отношение монографията може да се раздели най-общо на четири основни части. Първата има въвеждащ характер. Там авторът помества една полезна хронологическа таблица, която позволява за незапознания читател да се ориентира в основните въпроси, върху които е изградено следващото изложение на труда; направен е подробен историографски преглед за интереса към темата и е изяснен частния въпрос за съприкосновението на освободена България към дунавската проблематика. Следва същинското изложение. То е структурирано в две основни подчасти. Първата обхваща проблематиката около българското присъствие в МДК от 1918 до 1933 година, а втората от 1934 година до Втората световна война. В края на монографията е поместена подробната библиографска справка, речник на специфичната терминология и две карти, които визуализират тематиката. Тези факти разкриват една зряла творческа методология, въз основа на която авторът е изградил монографията си: той тръгва логично от интереса към темата и нейното значение. След това доцент Караганев навлиза в същината на онова ново, което той дава като свой принос на българската наука по изследваната проблематика. А в края на труда читателят се запознава с цялостната информационна основа на монографичното изследване.

Този зрял творчески подход е позволил на автора да подбере разумно и да разкрие най-пълно онези бели полета, които реално съществуват в тематиката, главно около българското участие в работата на МДК между двете световни войни. Защото доцент Караганев правилно е подчертал, че изследваната от него тематика е изключително мащабна. Тя включва в своята тъкан, договорно-правна, икономическа, социална, политическа, дипломатическа, военна, геостратегическа и пр. проблематика. Поради това, естествено всичко това не е възможно да се изследва в отделна монография и то скамо от един историк. Центрирайки изложението си обаче гълъвно върху създаването, дейността на МДК и преди всичко на българското присъствие в нейната работа, авторът е очертал добре основния предмет на своето научно изследване. По този начин за читателят става ясно какво реално той дава като собствен научен принос, при разработването на тази многоабспектна тематика.

Точно тук са основните научни приноси на труда, които бих систематизирал в следната последователност:

1.За сега в анализираната монография най-пълно в българската историческа наука се прави съпоставка /и се дава цялостно обяснение/ на поредица от конкретни частно научни въпроси като: съдържанието на такива международно правни понятия, свързани с речните талвези от типа на „международн реки“, „международн воден път“, „свободен режим на корабоплаване“, „подсигурена навигация“ и др. В Европа те се отнасят в най-голяма степен за река Дунав и крайдунавските държави, поради факта че това е единствената голяма река, която прекосява Стария континент в съприкосновение с 10 различни държави. Специално за България тяхното правилно тълкуване е от първостепенно значение, във връзка със статута на нейната северна граница. По този начин е изяснена възловата проблематика, чието задълбочено познаване опира и до разработването на политиката за гарантиране националната сигурност на държавата.

2.На богата документална основа е изяснен режимът, при който се използва специално река Дунав като международен воден път, по силата на мирните договори, наложени от победителите в Първата световна война. Доцент Караганев доказва, че от 1919 година до средата на 30-те години приблизително половината от крайдунавските държави /Германия, Австрия, Унгария, България/ са поставени в неблагоприятно положение, в сравнение с останалата половина от държави, които са гравитирали в миналото около поедителите/ като Сърбия, Румъния, Чехословакия/. Върху създадената сложна, договорно правна основа авторът е изследвал и разкрил кога и как е създадена МДК; кога и как са разработвани, отменяни и усъвършенствани основни регламентиращи документи, свързани с нейната дейност, като главен регулатор на навигацията по тази колосална водно-транспортна артерия; очертани са конкретните национални цели които се преследват от държави като Сърбия и Румъния, достигащи по някога до необоснован максимализъм и дори до капризи. В тази сложна международна среда, според автора България провежда една умерена /дори минималистична/ външна политика по дунавската проблематика. Нейната основна цел е бавното реинтегриране на страната в едни по-нормални, международни отношения. На този фон доцент Караганев с

основание дава висока оценка на постоянния български представител в МДК – инж. Г. Лазаров. С такт и далновидност, в качеството си и на двукратен председател на комисията, той съдейства до средата на 30-те години, духът на сътрудничеството да наделява в хода на сложните борби за защита на един или друг частен интерес на държавите участнички.

3. Несъмнен научен принос на автора е анализът на особеностите, които са характерни за българската политика по дунавската тематика между двете световни войни. Доцент Караганев е разкрил цялата сложност на този проблем. От една страна България не разполага с достатъчно солиден речен флот, за да претендира за някакви приоритети в навигацията. От друга страна, в действие са ограничителните санкции наложени по силата на Нъйския договор. Управляващият елит в София обаче, явно не оценява достатъчно реалистично и значително по-голямата свобода, съществуваща по водния път, като възможности за развитието на българската икономика и на търговията в частност. Съществуват големи колебания и сред деловите среди в нашата страна, как да излязат като самостоятелен фактор на дунавската транспортна сцена. Когато от крайдунавска държава се предлага създаването на съвместно коробопритежателско дружество, идеите се отклоняват, поради страхове, че, при съществуващите тежки следнъйски условия, чуждиаят капитал ще слъжи ръка върху стратегически стопански интереси на държавата. Поради всичко това авторът на рецензираната монография правилно доказва, че България присъства в работата на МДК едва ли не като ангажиран наблюдател. Нейният представител там работи активно, но реалните ползи за нацията и държавата от това не са големи. Една ситуация, която говори и за ролята на политическите комплекси на победения – в случая управляващия елит в София. Защото, за разлика от рудица други международна организации, доцент Караганев правилно доказва, че специално в МДК, до средата на 30-те години, съществуват едни сравнително по-толерантни отношения между победители и победени в Първата световна война. Ситуация, от която Царство България реално не се е възползвало достатъчно във възможната степен.

4. Важен самостоятелен въпрос, върху който авторът хвърля достатъчна яснота е този за политиката на великите сили - победителки в

Първата световна война, които не са дунавски държави като Франция, Англия или Италия примерно. През разглеждания период те провеждат една активна политика за влияние върху дунавските дела, която се разглежда като неразделна част от стремежът им за контрол върху наложението цялостен следвоенен ред в Европа. Ситуация, която в допълнителна степен влияе стагниращо върху българските инициативи в МДК.

5. Несъмнено едни от най-важните приноси на рецензираната монография се съдържат във втората част на труда – средата на 30-те години на XX век. Това са годините след овладяването на властта в Германия от нацистите начело с А. Хитлер. В текста се проследяват непосредствените промени, които настъпват в международното управление на Дунав след поемане на остръ курс на ревизионизъм от страна на Третия райх. Първоначално страната денонсира разпоредбите на Версайския договор за международните реки, с което изцяло се преобръща политическата, икономическата и устройствената картина в дунавския регион. В лавинообразно темпо настъпва „окъсяването“ на онова, което е международната река. На МДК се налага да се адаптира към променените условия и съобразно възможностите си да отговаря на предизвикателствата. Едва тогава управляващите в България или по-точно МВнРИ видимо засилва вниманието си около дунавската тематика чрез предприетите проучвания, проведени експертизи и взети решения. Началото на Втората световна война внася неумолимите си промени, трудно удържимият неутралитет на МДК в крайна сметка предрешава преминаване на структурите му под германско управление основано на едни „Временни правила“.

Частно научната проблематика, по която авторът тук прави най-съществените си научни приноси, може да се представи в следната последователност:

- резултатите свързани с денонсирането от Германия на клаузите за международните реки и прекратяване на участието на Бавария и Вюртенберг в МДК
- последствията от налагането на понятието „германски държавен воден път“ използвано от берлинските управници – като се

започне от Аншлуса на Австрия, премине през проучвателната мисия на германските пратеници из столиците на дунавските държави и се достигне до нахлуването в Чехословакия, през март 1939 г., пораждащи новите негативи и затруднения за МДК.

- ситуацията в подунавското пространство от септември 1939 г. до лятото на 1940 г. с последвалите от МДК трудни решения.
- Кръстосването на интересите между Германия и СССР в дунавския регион след средата на 1940 г. и забързаният ход на събитията там
- „Временните правила“ и непредубеденото съчетаване по дати на финалното договориране на акта по възвръщането на Южна Добруджа към България
- позакъснялите усилия на България да се възползва от възможностите на крайдунавска държава по отношение на собствен плавателен парк и приносите на инж. Г.Лазаров в това направление.

Бележки: Тъй като пред нас е едно мащабно научно изследване, няма как в неговата тъкан да не се забележат отделни въпроси, които е добре авторът да доизясни по време на официалната защита на дисертационния си труд. За мен лично представляват интерес следните частно научни въпроси:

Първо, тъй като инж. Г. Лазаров се оказва един много успешен български дипломант от периода между двете световни войни, бих искал да узная неговото лично име и малко за професионалното му израстване до влизането в състава на МДК.

Второ, може ли да се говори за много активна дунавска политика на руската империя, през периода до края на Първата световна война.

И трето, чел съм, че талвегът на р. Дунав отмива българска суша. Периодично реката подкопава, по-високия български бряг, следват срутвания, от което България реално губи своя територия. Този проблем съществувал ли е през изследвания период или е нов. И как България се стреми да ограничи неговите неблагоприятни последици. /Ако действително е реален проблем/.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Преценявана в цялост монографията на доц.д-р Румен Караганев запълва една безспорна празнота в българското информационно пространство, свързана с възможностите за използване на река Дунав като важна транспортно-цивилизационна магистрала за общуване с държавите и народите в Централна и Западна Европа. Трудът е добра основа, върху която управляващите в България могат да правят изводи както за пропусканите възможности в миналото, така също и за умението да се работи ефективно от българска страна, в това важно направление на външната политика. Авторът на рецензираната монография си е изградил един собствен, аналитичен стил на изложение. Неговата фраза е многопосочна: на базата на документалните свидетелства тя отразява видими и невидими намерения, на учащищите в изследвания политически процес; прави логични предположения при изясняването на поведения, за които не съществува конкретна документална фактология; често пъти дори се преосмислят проблеми, за които действащите лица в МДК дават съзнателно противоречива информация. По този начин работата придобива един подчертано, висок академичен статус, като задълбочено и приносно научно изследване.

Пред вид на всичко казано до тук преценявам, че в рецензираното научно творчество на доц.д-р Румен Караганев се съдържат достатъчно сериозни научни приноси, за да му се присъди най-високата научна степен „доктор на историческите науки“. Той е изпълнил и всички изисквания, предявени от съществуващото законодателство, в областта на науката. Поради това предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват „ЗА“ присъждането на научната степен „доктор на историческите науки“ на доц. д-р Румен Караганев. Лично аз ще гласувам в този смисъл.

25 декември 2019 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф. д.ист. н. Трендафил А. Митев